

УДК 338.244.47: 352.07(045)

*Н. М. Махначова,
кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту та адміністрування,
Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету*

РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА В ГРОМАДІ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

*N. M. Makhnachova,
Candidate of Economic Sciences,
Associated Professor of Management and Administration Department
Vinnytsia Institute of Trade and Economics
Kyiv National University of Trade and Economics*

THE ROLE OF SOCIAL PARTNERSHIP IN SOCIETY IN THE CONTEXT OF DECENTRALIZATION

Стаття присвячена питанню соціальної взаємодії громади, місцевої влади та бізнесу, з метою активізації громадян у вирішенні проблем місцевого значення. Шляхом проведення соціологічного дослідження було виявлено головні перешкоди ефективної взаємодії у форматі «громада-влада-бізнес», що є надзвичайно актуальним в процесі децентралізаційних реформ, що відбуваються в Україні. У статті окреслено також подальші напрямки діяльності активних громад та сфери їх зацікавленості.

The article deals with social cooperation between the community, local authorities and business to activate citizens in solving local problems. The main obstacles of effective cooperation in the format "community-authority-business" that is very actual in the process of decentralization reforms, taking place in Ukraine, were identified through a sociological research. The article also outlines further directions of activity of active communities and their areas of interest. The study found that communities, where citizens' associations are active and residents participate in joint projects, achieve significant results – improvement of infrastructure, introduction of energy saving and energy-efficient technologies, and repair of social institutions.

Ключові слова: *соціальна взаємодія, активізація громад, місцевий розвиток, публічне управління, децентралізація в Україні.*

Keywords: *social cooperation, activation of communities, local development, public management, decentralization in Ukraine.*

Постановка проблеми. Децентралізація в Україні, тобто передача владних повноважень із центру на місця, актуалізувала проблематику соціальної ролі громад в суспільстві. Комплексне дослідження місцевих громад, з'ясування їх ролі в суспільній трансформації сприятиме зростанню активності громадян у реалізації прав і свобод, забезпечить модернізацію інституційних структур суспільства, слугуватиме налагодженню діалогу між державою і громадянським суспільством. Реальна здатність вирішувати місцеві проблеми силами громади за підтримки місцевої влади – запорука розвитку даної території. Актуальність даної проблематики

підтверджується проведенням в Україні реформи децентралізації, що передбачає надання громадам важелів впливу та фінансової незалежності і спроможності для вирішення питань місцевого значення.

«Місцевий розвиток, орієнтований на громаду», – це всеукраїнський проект, який реалізується в Україні на кошти Європейського Союзу та Програми розвитку ООН, з метою створення сприятливого середовища для сталого соціально-економічного розвитку на місцевому рівні шляхом самоорганізації та соціальної активізації громад, розроблення та впровадження невеликих за обсягом громадських ініціатив у всіх областях України. У Вінницькій області проект працює з 2008 року і вже приніс надзвичайно багато позитивних результатів.

Завдання проекту передбачають комплекс заходів, спрямованих на відновлення та ефективну експлуатацію базових об'єктів місцевої інфраструктури (насамперед у таких пріоритетних сферах, як охорона здоров'я, енергетика, навколишнє середовище, комунальне водопостачання, комунальний транспорт). Також до завдань проекту входить «покращення професійних навичок і знань організацій громад», а також – «посилення інституційної спроможності самоврядних організацій громади та місцевих органів влади». Акцент робиться на визначенні потреб і пріоритетів розвитку громади, а також методів управління місцевого самоврядування через організації громад. Основний принцип цього проекту полягає в безпосередній участі громади у розв'язанні нагальних проблем, а також спирається на децентралізовані механізми надання громадських послуг. Адже ми вже не один раз пересвідчувалися, що самі громади найкраще можуть ідентифікувати нагальні проблеми та пріоритети розвитку на побутовому рівні. Ключовим механізмом реалізації проекту є створення мережі самодостатніх самоврядних місцевих організацій громади, здатних ініціювати та імплементувати за участі місцевих органів влади, приватного бізнесу та інших зацікавлених осіб діяльність, спрямовану на поліпшення умов життя мешканців.

В Україні програма діє з 2007 року у 209 районах усіх 24 областей України та АР Крим. Перші проекти на Вінниччині (починаючи з 2008 року) з енергоефективності, зокрема, встановлення сонячних батарей у закладах соціальної інфраструктури за підтримки проекту ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» розпочалися у Томашпільському районі. З часу дії першої та другої фази проекту (варто зазначити, що зараз діє третя фаза проекту), станом на 2015 рік, у рамках співробітництва реалізовано 38 проектів з термомодернізації дитячих садків і шкіл, 17 проектів з відновлення вуличного освітлення, 8 проектів з реконструкції водогонів, 15 – з ремонту ФАПів та будинків культури, придбано 8 шкільних автобусів. Для учасників проекту схема співфінансування є наступною: 50% внесок МРГ, 45% – місцевої влади, 5% – громади [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика соціального партнерства для місцевого розвитку та активізації громад в Україні сьогодні потребує всебічного дослідження. Це пояснюється соціально-економічними та політично-державотворчими трансформаціями, що відбуваються в нашій державі. Наукова спільнота підкреслює значущість активної громади як рушія перетворень, а також зазначає великі можливості, що відкриває міжнародна співпраця у цій сфері. А. Ткач наголошує, що співпраця органів місцевої влади з міжнародними міжурядовими та неурядовими організаціями або безпосередня участь в їх діяльності дає змогу долучитись до впровадження сучасного світового досвіду врядування [2, с. 137]. На думку Ю. Петрушенка розвиток громади представляє собою динамічний соціокультурний процес, що не обмежується розвитком тієї чи іншої території. Він включає поняття «зорієнтований на людину розвиток», яке передбачає, що людина вважається основою і перебуває у центрі будь-якого еволюційного процесу. Розвиток громади передбачає не лише зростання добробуту, рівня платні, доходів на душу населення тощо. Це, передусім, соціальні зміни, через які у громаді виникають нові ініціативи, нові інститути, зростає соціальний капітал, розвивається громадянське суспільство [3, с. 42]. Інформаційні аспекти соціально-економічного розвитку досліджують О. Остенда та Т. Несторенко [4, с. 218]. В. Л. Федоренко, О. М. Чернеженко досліджують реформу місцевого самоврядування та територіальної організації публічної влади в контексті децентралізації, що викликає гостру необхідність активної позиції громади та місцевої влади в організації та розвитку територій [5, с. 103]. Передумови формування соціального капіталу для розвитку територій аналізують Н. В. Корж, Ю.В. Білан [6, с. 263]. К.О. Ібрагімова досліджує дефініцію поняття соціальної взаємодії, її види та основні теорії [7, с. 289].

Сьогодні влада і громади в Україні ще не мають достатньо можливостей та напрацювань для спільного планування, узгодження бюджету та реалізації місцевих стратегій розвитку. Такі обмежені можливості створюють ситуацію, за якої місцевим пріоритетам розвитку надається недостатньо уваги і ресурсів; рівень бідності залишається високим, умови життя місцевого населення – важкими, а негативні соціальні тенденції часто залишаються без уваги. Одночасно варто констатувати, що в українському суспільстві (і серед національних еліт, і громадськості) існує значний науковий, економічний, трудовий потенціал, який необхідно розвивати та активувати.

Метою статті є аналіз та оцінка ролі соціального партнерства громади, місцевої влади та бізнесу для активізації громадян у вирішенні проблем місцевого значення в умовах децентралізації.

Результати дослідження. Соціальне партнерство – система взаємозумовлених соціальних дій, за яких дії одного суб'єкта (індивіда, групи, спільноти) одночасно є причиною і наслідком відповідних дій інших. У процесі реалізується соціальна дія партнерів, відбувається взаємне пристосування дій кожного з них, однак стає розуміння ситуації, певний ступінь солідарності між ними [7, с. 290].

Для аналізу соціального партнерства в громадах та виявлення причинно-наслідкового зв'язку між активністю громад, представників бізнесу та влади, та їх розумінням і здатністю вирішувати проблеми

місцевого значення та розвивати власну територію, науковцями Вінницького торговельно-економічного інституту КНТЕУ було проведено соціологічне дослідження. Дане дослідження здійснювалось за чотирма напрямками: виявлення потреб громад; інформованість про проект «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду»; довіра та співпраця у форматі «громада-бізнес-влада»; результати та можливості, які громада розраховує отримати після реалізації проекту [8].

Гіпотези дослідження:

1. Активізація громад – рушійна сила місцевого розвитку.
2. Участь в міжнародних проектах – платформа для подальшої активної діяльності та формування спроможних громад в Україні.
3. Ефективна співпраця між громадою, місцевою владою та місцевим бізнесом сприяє розвитку території.

Для оцінювання методології підходу, орієнтованого на громаду, було застосовано кількісні та якісні методи соціологічного дослідження:

- Фокус-групові дискусії, що дозволили виявити наявний спектр думок і отримати повні відповіді;
- Глибинні інтерв'ю з регіональними експертами (представниками місцевої влади, активістами громади та представниками місцевого бізнесу);
- Анкетування членів громади.

Щоб виконати вищезазначені завдання, було проведено 5 фокус-групових дискусій; 24 глибинних інтерв'ю з представниками місцевої влади (сільськими головами населених пунктів, де проводилось соціологічне дослідження), активістами громад – учасників проекту «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» та представниками місцевого бізнесу (фермерами, головами сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, створених за сприяння проекту); анкетування 500 членів громад – учасників проекту та даного дослідження [8].

Охарактеризуємо результати проведених досліджень. Хочеться звернути увагу на те, що громадяни, які беруть участь у проекті «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» – мають бажання писати інші проекти та ділитися цими знаннями та вміннями з іншими, чим ми підтверджуємо тезу про те, що участь в міжнародних проектах стає платформою для подальшої активної діяльності та формування спроможних громад в Україні (рис. 1).

Рис. 1. Подальше використання досвіду, набутого в проекті «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду»

Джерело: за результатами проведеного соціологічного дослідження

Про розуміння подальших дій для розвитку своєї територіальної громади свідчать і наступні дані: місцеві жителі (65%), що входять до громад-учасників проекту, вважають, що для вирішення місцевих проблем потрібно створити об'єднання громадян та реорганізувати структуру управління на місцях (рис. 2).

Рис. 2. Вирішення проблем місцевого значення

Джерело: за результатами проведеного соціологічного дослідження

Показовим результатом дослідження були відповіді на питання «Хто має вирішити проблему, що турбує громаду?» (рис. 3), де прослідковувався причинно-наслідковий зв'язок: представники громад, де дієвіше запрацював механізм співпраці «громада-влада-бізнес» – частіше обирали варіант «громада» (39%) та варіант «сільський голова», обласна, районна (тобто місцева) влада (39%); громади, де поки-що співпраця між зазначеними трьома елементами не ефективна або якась з ланок відсутня, обирали варіант «Президент України» (10%) та «Верховна Рада України» (11%), але загальний відсоток останніх був менший. Тобто, активні громади – це громади, які повірили в свої сили і в свою здатність змінювати якість життя на місцях своїми вміннями, наполегливістю та спільними зусиллями.

Рис. 3. Суб'єкт вирішення проблем місцевого значення на думку опитаних членів територіальних громад

Джерело: за результатами проведеного соціологічного дослідження

Також, мешканці, що обирали вищі органи управління для вирішення питань місцевого значення, серед причин можливих непорозумінь влади та громади зазвичай обирали варіант «впевненість громади, що влада «повинна» їм забезпечити всі блага» (17%). Серед інших причин, що також відзначилися підтримкою населення, зазначалися варіанти «корупція», «нерозуміння владою потреб громади», «небажання громади активно взаємодіяти з владою», «консервативність поглядів» (рис. 4).

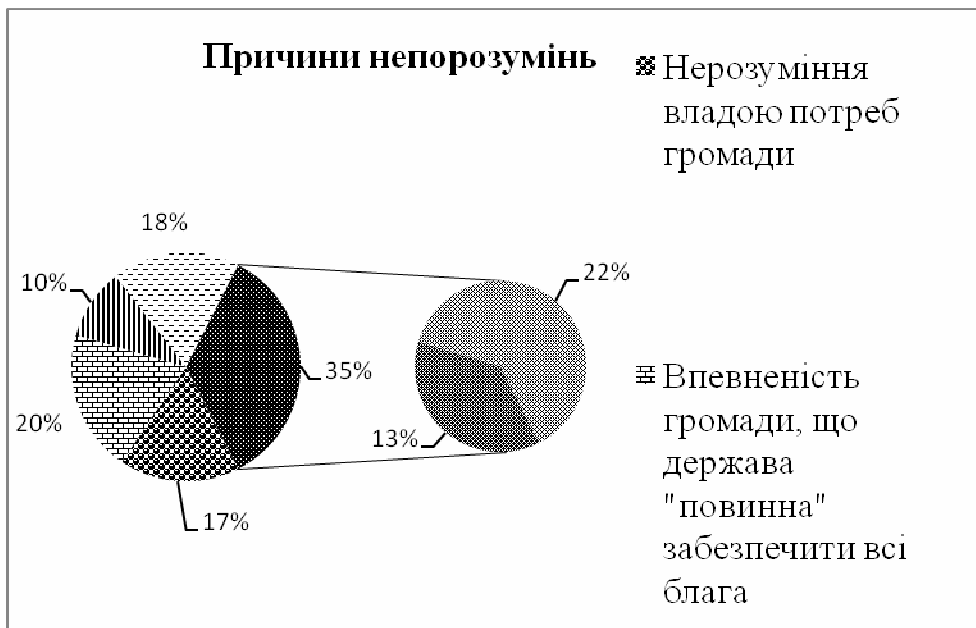

Рис. 4. Причини можливих непорозумінь громади з владою
Джерело: за результатами проведеного соціологічного дослідження

Однак, на питання «Чи вважаєте Ви можливою наявність довіри та співпраці між громадою та владою?» більшість респондентів відповіла позитивно (64%), що дає надію на світле майбутнє нашої країни (рис. 5).

Рис. 5. Довіра та співпраця між громадою та владою
Джерело: за результатами проведеного соціологічного дослідження

Ще одним важливим результатом дослідження стала відповідь респондентів на питання щодо оцінки вигод від участі в проекті для громади, для себе особисто та для країни. Беззаперечним фактом залишається те, що переважна більшість респондентів позитивно оцінює свою участь та результати проекту для названих трьох категорій (рис. 7).

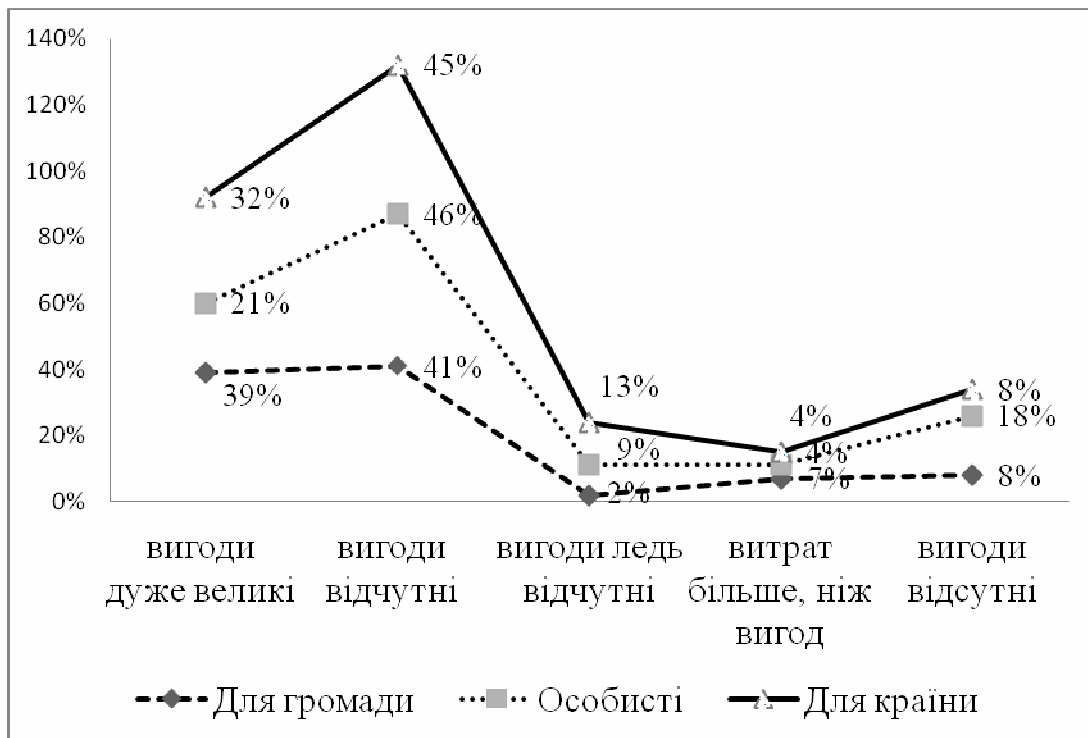

Рис. 7. Оцінка вигод від участі в Проєкті респондентами
Джерело: за результатами проведеного соціологічного дослідження

Важливо розвивати даний напрямок наукових досліджень та інформувати населення щодо їх прав та можливостей, які вони можуть використати для розвитку своєї громади та своєї території [9, с. 280].

Висновки. Таким чином, досліджуючи проблематику соціального партнерства, потрібно враховувати актуальний контекст відносин між сільськими жителями, представниками бізнесу та місцевою владою. Формування такої соціальної взаємодії має базуватися на аналізі стану суспільної думки, цільових аудиторій та їхніх інформаційних запитів. Зрозуміло, що будь-який розвиток має враховувати попередні досягнення та досвід, у тому числі, інститутів громадянського суспільства, досвіду співпраці у міжнародних проєктах.

Серед головних недоліків попередніх проєктів можна зазначити такі:

- проблеми кадрового забезпечення;
- недостатньо чітке адресування програм;
- недостатній рівень координації дій учасників виконання програми;
- занадто великий перелік відповідальних органів влади та низька мотивація роботи на даному напрямку;
- надмірна кількість та розпорошеність заходів [10, с. 473].

Тому реалізація Проєкту «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» у Вінницькій області орієнтована на пояснення сутності необхідності місцевого розвитку, вигод від впровадження змін та інновацій (в першу чергу енергоефективних та ресурсозберігаючих) для суспільства, вигод від використання існуючих можливостей співпраці з представниками бізнесу та місцевої влади. Водночас вона повинна мати інформаційно-комунікаційний характер – не виключно одностороннє інформування «згори вниз», але і організацію взаємодії.

На основі проведеного дослідження можемо зробити такі висновки:

- Активні громади – рушійна сила місцевого розвитку. Адже ми прослідкували, що в тих громадах, де активно діють об'єднання громадян, жителі беруть участь в реалізації спільних проєктів, вони досягають значних результатів. Це і покращення інфраструктури, впровадження енергозберігаючих та енергоефективних технологій, ремонт закладів соціальної сфери. Тобто, це ті заходи, які дозволяють зробити життя в своїй громаді комфортним і зручним.

- Участь в міжнародних проєктах – платформа для подальшої активної діяльності та формування спроможних громад в Україні. Як ми вже зазначали, 79% громадян мають бажання писати інші проєкти та ділитися цими знаннями та вміннями з іншими.

- 85% опитаних знають про те, що проєкт «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» діє на території Вінницької області та в їхніх громадах. З них, 31% добре обізнаний з можливостями, що надає проєкт; 37% обізнані в загальних рисах; чули про проєкт 16%; не чули про проєкт 14%. Зважаючи на те, що 92% висловили потребу інформувати громади-неучасники проєкту про наявні шляхи розвитку їхніх громад та покращення соціально-економічного розвитку їх територій, а 96% обрали методи інформування, вважаємо за доцільне поширювати інформацію про Проєкт серед тих громад, які не беруть участі в проєкті.

– Ефективна співпраця між громадою, місцевою владою та місцевим бізнесом сприяє розвитку цієї громади, так вважає 64% опитаних. Однак, співпраця місцевого населення з бізнесом не відзначається особливим прийняттям з боку значної частини населення (46% населення не вважають, що місцеві фермери зацікавлені в розвитку села та громади). Пропонуємо активізувати роз'яснювальну роботу стосовно співпраці бізнесу (фермерів), влади та громади, адже це запорука їх успішного розвитку, збільшення робочих місць та підвищення інших соціально-економічних показників.

– Громади – учасники проекту є достатньо активними (77% вважають, що вони мають важелі впливу на місцеву владу), однак, якими саме важелями вони можуть оперувати, володіє невелика кількість мешканців. Тому потрібно поширювати серед населення також знання з правових основ місцевого розвитку.

– Дані соціологічного дослідження підтверджують доцільність передачі знань зі сталого розвитку та проектної діяльності через вищі навчальні заклади, адже 97% підтримує активне навчання молоді у ВНЗ по методології Проекту «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» та проектної діяльності загалом.

Таким чином, соціальне партнерство між громадами, представниками бізнесу та влади може стати фундаментом децентралізаційних перетворень в Україні, тому потрібно і надалі активно розвивати, навчати та залучати громадян для побудови успішної громади та успішної країни.

Список літератури.

1. Про проект «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» [Електронний ресурс]. Офіційний сайт. – Режим доступу: <http://cba.org.ua/ua/pro-nas/proekt-cba>
2. Ткач А. О. Участь міжнародних міжурядових та неурядових організацій у процесі розвитку міжнародного співробітництва органів місцевої публічної влади в Україні // Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. – 2015. – №. 263, Вип. 252. – С. 137-143.
3. Кузнцова, Т. В., Петрушенко, Ю. М., Євтушенко Ю.Н. Комунікаційні технології формування соціальних імперативів громадянського суспільства в Україні.: К., 2015. – 320 с.
4. Aleksander Ostenda and Tetyana Nestorenko Information aspects of socio-economic systems' development. – Series of monographs Faculty of Architecture, Civil Engineering and Applied Arts. – Katowice School of Technology. – Monograph – Wydawnictwo Wyższej Szkoły Technicznej w Katowicach, 2016. – 448 p.
5. Федоренко В. Л., Чернеженко О. М. Реформа місцевого самоврядування та територіальної організації публічної влади в контексті децентралізації: досвід Польщі для України (частина друга) // Публічне право. – 2015. – №. 3. – С. 103-112. Публічне право. – 2015. - № 2. – С. 103-112.
6. Корж Н. В. Передумови формування соціального капіталу / Н. В. Корж, Ю.В.Білан // Актуальні проблеми економіки. Науковий журнал. – 2015. – № 7(169). – С.263–270. – Режим доступу до журн.: <http://eco-science.net/m/archive2015/366--7169.html>
7. Ібрагімова К.О. Дефініція поняття соціальна взаємодія, її види та основні теорії / Ібрагімова К.О.// Проблеми інженерно-педагогічної освіти. – 2013. – № 40-41. – С. 289-293. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pipo_2013_40-41_48
8. Результати соціологічного дослідження – Вінницький торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету [Електронний ресурс]. Офіційний сайт проекту «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду». - Режим доступу: <http://cba.org.ua/ua/biblioteka/zviti-proektu>
9. Місцевий розвиток за участі громади. Том 4: Регіональні аспекти та сталий розвиток міст / [за заг.ред. к.пол.н. Г.І. Мелеганіч, д.е.н. Ю.М. Петрушенка]. – Київ : ВАІТЕ, 2016. – 316 с.
10. Jesuit D. Local economic development and cross-border networks / D. Jesuit, L. Sych // International Journal of Public Sector Management. – 2012. – Vol. 25 ; Is. 6/7. – P. 473–482.

References.

1. Community Based Approach to Local Development, [Online], available at: <http://cba.org.ua/ua/pro-nas/proekt-cba>
2. Tkach, A. O. (2015), "Participation of international intergovernmental and non-governmental organizations in the process of development of international cooperation of local public authorities in Ukraine", *Naukovi pratsi Chornomorskoho derzhavnogo universytetu imeni Petra Mohyly*, vol. 263, issue 252, pp. 137-143.
3. Kuznietsova, T. V., Petrushenko, Yu. M. and Yevtushenko Yu.N. (2015), *Komunikatsiini tekhnolohii formuvannia sotsialnykh imperatyviv hromadianskoho suspilstva v Ukraini* [Communication technologies for the formation of social imperatives of civil society in Ukraine], Kyiv, Ukraine, p.320.
4. Aleksander Ostenda and Tetyana Nestorenko Information aspects of socio-economic systems development. – Series of monographs Faculty of Architecture, Civil Engineering and Applied Arts. – Katowice School of Technology. – Monograph – Wydawnictwo Wyższej Szkoły Technicznej w Katowicach, 2016. – 448 p.
5. Fedorenko, V. L. and Chernenhenko O. M. (2015), "Reform of local self-government and territorial organization of public authorities in the context of decentralization: Poland's experience for Ukraine (part two)", *Publichne pravo*, vol. 3, pp. 103-112, *Publichne pravo*, vol. 2, pp. 103-112.
6. Korzh, N. V. and Bilan, Yu.V. (2015), "Prerequisites for the formation of social capital", *Aktualni problemy ekonomiky. Naukovyi zhurnal*, vol. 7(169), pp.263–270, [Online], available at: <http://eco-science.net/m/archive2015/366--7169.html>
7. Ibrahimova, K.O. (2013), "Definition of the concept of social interaction,

its types and basic theories", *Problemy inzhenerno-pedahohichnoi osvity*, vol. 40-41, pp. 289-293, [Online], available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pipo_2013_40-41_48

8. The results of the sociological research - Vinnytsia Trade and Economic Institute of the Kiev National University of Trade and Economics [Electronic resource]. Official site of the project "Community Based Approach to Local Development", [Online], available at: <http://cba.org.ua/ua/biblioteka/zviti-proektu>

9. Melehanych, H.I. and Petrushenka, Yu.M. (2016), *Mistsevyi rozvytok za uchasti hromady* [Local community development], vol. 4, *Rehionalni aspekty ta stalyi rozvytok mist*, VAITE, Kyiv, p.316.

10. Jesuit D. Local economic development and cross-border networks / D. Jesuit, L. Sych // *International Journal of Public Sector Management*. – 2012. – Vol. 25 ; Is. 6/7. – P. 473–482.

Стаття надійшла до редакції 29.05.2018 р.